Dražil, Matěj

Pluralistická odpověď na otázku obsahu lidové psychologie

Pro-Fil. 2021, vol. 22, iss. 1, pp. 1-16

ISSN 1212-9097 (online)

Stable URL (DOI): https://doi.org/10.5817/pf21-1-2237
Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/144022
License: CC BY-NC-ND 4.0 International
Access Date: 04. 12. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

Pro-Fil 22 (1) 2021: 1–16
https://doi.org/10.5817/pf21-1-2237

PLURALISTICKÁ ODPOVĚĎ NA OTÁZKU OBSAHU LIDOVÉ PSYCHOLOGIE

MATĚJ DRAŽIL

Katedra filozofie FF UP, Olomouc, Česká republika, matej.drazil01@upol.cz

PŮVODNÍ VĚDECKÁ PRÁCE ▪ OBDRŽENO: 19/12/2020 ▪ PŘIJATO: 26/2/2021

Abstrakt: Lidová psychologie coby základ naší schopnosti vysvětlovat a předvídat jednání je významné téma filozofie mysli. Debaty, které ji obklopují, se nicméně v minulosti zaměřovaly primárně na otázky jejího statusu v rámci vědeckého zkoumání mysli a formy ji zakládajících mechanismů (teorie, simulace aj.). Relativně menší pozornost byla věnována otázce obsahu lidové psychologie – tedy tomu, které koncepty či schopnosti pod označení „lidová psychologie" řadit. V článku se zabývám právě otázkou obsahu a možné odpovědi na otázku obsahu předloženou pluralistickým pojetím lidové psychologie. Nejdříve uvádím některé argumenty zpochybňující standardní pojetí lidové psychologie a následně představuji pojetí pluralismu rozšiřující lidovou psychologii o řadu sociálně kognitivních schopností. V závěru se krátce věnuji tomu, jaké dopady by takto šířeji pojímaná lidová psychologie mohla mít pro otázky jejího statusu a formy.

Klíčová slova: lidová psychologie; sociální kognice; pluralistické pojetí lidové psychologie; psychologie propozičních postojů

THE PLURALIST ANSWER TO THE QUESTION OF THE CONTENT OF FOLK PSYCHOLOGY

Abstract: Folk psychology as the basis of our capacity to explain and predict behavior is one of the main topics of the philosophy of mind. However, the discussions surrounding it have focused primarily on the questions of its status in the scientific study of the mind and the form of its constitutive mechanisms (theory, form, etc.). Relatively less attention has been paid to the question of its content – which concepts or abilities to sort under the label "folk psychology". I will focus on the question of content and one possible answer to it given by the pluralist view of folk psychology. First, I will provide some arguments questioning the standard view of folk psychology and then I will introduce the pluralist view, which broadens folk psychology by a number of social cognition abilities. Finally, I will briefly focus on the consequences of this broader construal of folk psychology for the questions of status and form.

Keywords: folk psychology; social cognition; pluralist view of folk psychology; propositional attitude psychology

Když běžně nakupujeme v obchodě či obědváme v restauraci, když chceme pochopit chování našich přátel nebo když se snažíme odhadnout, co v příštím okamžiku udělá řidič auta před námi, při všech těchto situacích používáme lidovou psychologii. Lidovou psychologií

(*folk psychology*) se ve filozofii mysli rozumí na jedné straně sada laických koncepcí mentálních fenoménů a na druhé straně sada schopností používaných při každodenních interakcích pro vysvětlování a předvídání chování a orientaci v sociálním světě (Ravenscroft 2019). Takovéto pojetí lidové psychologie je pochopitelně poměrně mnohoznačné a vede k celé řadě terminologických problémů (Hartner 2016; Laanpere 2016). V rámci diskusí o lidové psychologii lze nicméně vypozorovat ustálení takzvaného „standardního pojetí" lidové psychologie (Andrews 2007). To rozumí lidové psychologii jako nástroji pro predikci a explanaci chování druhých, a to primárně za pomoci připisování mentálních stavů ve formě propozičních postojů.

V posledních patnácti letech lze nicméně sledovat rostoucí kritiku tohoto standardního přístupu, a to především ze strany pluralistického pojetí lidové psychologie (Andrews 2008, 2012). Cílem tohoto článku je blíže představit pluralistické argumenty proti standardnímu pojetí a ukázat, co tento spor znamená pro relativně upozaděné téma otázky obsahu lidové psychologie (Von Eckardt 1997).

Postupovat budu následovně. Nejprve poskytnu krátké shrnutí dosavadních debat ohledně lidové psychologie zaměřených na otázky jejího statusu, formy a především obsahu. Následně blíže představím standardní pojetí lidové psychologie. Ve třetí části se již zaměřím na otázku obsahu lidové psychologie a na námitky, které jsou vůči standardnímu pojetí předkládány. Čtvrtá část pak bude věnována pluralistickému pojetí lidové psychologie, či alespoň jeho části, které dle mého názoru představuje v současnosti asi nejrozpracovanější a nejpřesvědčivější alternativu k standardnímu pojetí lidové psychologie. V páté části se budu krátce věnovat možné kritice pluralistického přístupu ze strany zastánců standardního pojetí. Na závěr se pokusím stručně zhodnotit, jaké by mělo zde rozvedené rozpracování otázky obsahu lidové psychologie dopady pro řešení otázky její formy a statusu a pro další možnosti diskuse o lidové psychologii.

Status, forma a obsah lidové psychologie

Lidová psychologie je jedním ze zásadních témat filozofie mysli od osmdesátých let dvacátého století. Ústředními body debaty o lidové psychologii byly dosud především otázky o jejím *statusu* a její *formě* (Von Eckardt 1997).

První z těchto otázek se ptá po statusu lidové psychologie vzhledem k psychologii vědecké a k rostoucím poznatkům neurovědy. Je lidová psychologie slučitelná s vědeckými poznatky o mysli, nebo je s nimi v rozporu? A pokud je s nimi v rozporu, znamená to, že jí bude vyvrácena a nahrazena, nebo je na vědeckém zkoumání mysli autonomní?

Otázku statusu lidové psychologie poprvé položil Paul Churchland ve svém článku „Eliminative Materialism and the Propositional Attitudes" (1981), kterým uvedl lidovou psychologii na mapu současné filozofie mysli. Za otázkou statusu stojí mimo jiné předpoklad, že lidovou psychologii by měl potkat stejný osud jako ostatní lidové teorie v průběhu dějin. Podobně jako byly lidová fyzika či lidová meteorologie systematickým vědeckým zkoumáním daných domén prokázány jako mylné a nahrazeny svými vědeckými protějšky, mohla by rovněž lidová psychologie ustoupit systematickému zkoumání mysli v podobě vědecké psychologie či neurovědy. Churchland se v otázce lidové psychologie v mnohém vymezoval proti Jerrymu Fodorovi (1987), který představoval jednoho z nejvýraznějších obhájců lidové psychologie. Spor o eliminativním materialismu a statusu lidové psychologie, který probíhal především v osmdesátých a na začátku devadesátých let, již v současnosti není příliš živý a byl

vystřídán jinými problémy lidové psychologie, jako je například otázka její formy. Stále je však možné se setkat i s aktuálními, ač ojedinělými, příspěvky k otázce statusu lidové psychologie a se snahou o oživení problému její případné eliminace (Churchland 2012; Rosenberg 2018).

Otázka formy přímo reaguje na otázku statusu, a jak již bylo řečeno, ve značné míře ji zastínila. Blíže se ptá po tom, jaké vnitřní zdroje a mechanismy zakládají naši lidovou psychologii a naši schopnost čtení mysli (*mindreading*). Valná většina přístupů k otázce statusu vycházela z předpokladu, že lidová psychologie má formu teorie či alespoň prototeorie (Fodor 1987; Gopnik a Meltzoff 1997; Churchland 1981). Toto stanovisko je označováno jako *teorie teorie* (*theory theory*). Podle tohoto přístupu se při předvídání a vysvětlování jednání druhých a při čtení myslí opíráme o teoretický konceptuální rámec lidové psychologie, označovaný též *teorie mysli* (*theory of mind*). Čtení mysli je tak v podstatě teoretizování, kdy pozorované chování druhých porovnáváme s teoretickým rámcem lidové psychologie. Z tohoto rámce následně vyvozujeme závěry o nepozorovatelných příčinách tohoto chování (např. mentální stavy), ze kterých pak vytváříme predikce a vysvětlení daného chování. Přístup teorie teorie se zároveň dobře uplatňuje při řešení otázky statusu lidové psychologie. Je-li lidová psychologie teorií, je možné ji srovnat s ostatními vědeckými teoriemi popisujícími danou doménu. V případě, že se tyto teorie ukážou jako přesnější, může být lidová psychologie prokázána jako chybná a bude eliminována stejně jako jiné teorie v dějinách vědy. Jedná se tak vlastně o reformulaci psychofyzického problému na otázku teoretické redukce, která umožňuje řešit tento klasický ontologický problém pomocí robustnější metodologie filozofie vědy (Churchland 1981, 72).

Teorie teorie byla nicméně již v průběhu osmdesátých let zpochybňována *simulační teorií* (*simulation theory*) (Goldman 1989; Gordon 1986). Podle simulační teorie nemá lidová psychologie formu teorie a čtení mysli neprobíhá na základě teoretického vyvozování, ale spíše za pomoci mentální simulace. Při vysvětlování a předvídání chování druhých si tak spíše představujeme sebe sama v pozici daného jedince a vyvozujeme, jaké bychom v dané situaci měli mentální stavy a jak bychom se zachovali. Tyto výsledky pak přisuzujeme danému jedinci, samozřejmě s ohledem k našim individuálním rozdílům. Při takto chápaném čtení mysli tak de facto používáme schopnosti, které běžně řídí naše rozhodování, k simulaci mysli a rozhodování druhých. Takovéto čtení mysli pak nevyžaduje žádný bohatý soubor informací v podobě teorie mysli. Simulační teorie tedy jednak rozporuje teorii teorii, ale zároveň podstatně zpochybňuje předpoklady otázky statusu. Nemá-li totiž lidová psychologie povahu teorie, nelze ji srovnávat s jinými teoriemi o mysli ani ji jimi nahradit.

Je nutné dodat, že ani teorie teorie, ani simulační teorie nepředstavují neměnné a homogenní celky. Jednotlivé pozice se vnitřně dělí na řadu táborů zaujímajících odlišná stanoviska k dílčím otázkám mechanismů teorie či simulace (viz Fiebich 2019; Spaulding 2018, 1–3). Současné přístupy k simulaci či teorii lidové psychologie jsou pak v důsledku rozsáhlých debat posledních čtyřiceti let značně rozpracovanější a detailnější než původní verze obou přístupů. Tyto debaty měly rovněž za následek stírání ostrých hranic mezi oběma přístupy; lze tak tvrdit, že jen málokdo zastává čistě teoretický, či čistě simulační přístup (Spaulding 2018, 23–26), ale většina odborníků zastává nějakou formu *hybridní teorie* (*hybrid theory*) kombinující oba přístupy (viz Goldman 2006; Nichols a Stich 2003).

Otázky statusu a formy představují nejfrekventovanější témata v diskusi o lidové psychologii a v posledních čtyřiceti letech se jim dostávalo největší pozornosti. Rozhodně však nejsou jediné podstatné (viz Ravenscroft 2019). Jedním z dalších témat debaty okolo lidové psychologie je otázka jejího *obsahu.*

Otázku obsahu lidové psychologie poprvé formulovala Barbara Von Eckardt (1997). Von Eckardt kritizovala dobovou filozofickou diskusi za „empirickou naivitu“ a odtrženost od lidové psychologie používané pro predikce a explanace běžnými lidmi. Dosavadní diskuse o statusu, a především o formě lidové psychologie, se podle ní zaměřovaly spíše na zkoumání povahy mechanismů zakládajících naše lidové psychologické schopnosti, ale nikoliv na výčet těchto schopností samotných. Podle Von Eckardt tím opomíjely otázku obsahu lidové psychologie, totiž „co přesně *je* naše schopnost popisovat, vysvětlovat a předvídat vnitřní stavy a pozorovatelné chování druhých lidí pomocí lidově psychologických pojmů“ (Von Eckardt 1997, 25). Toto opomenutí vysvětluje předpokladem rozšířeným napříč filozofickou diskusí o lidové psychologii, totiž že tato otázka má zjevnou a neproblematickou odpověď, kterou je již zmíněné standardní pojetí.

Domnívám se, že lze nalézt přinejmenším ještě jeden další důvod opomíjení otázky obsahu lidové psychologie. Totiž že předmětem sporů o lidovou psychologii často není lidová psychologie sama, ale slouží spíše jako prostředek k řešení řady jiných filozofických problémů (viz Hartner 2016; Ratcliffe 2007, 223–24). Jak již bylo řečeno, je spor o status lidové psychologie reformulací psychofyzického problému. V rámci diskusí o lidové psychologii je rovněž řešen spor o reprezentační teorii mysli (Fodor 1987; viz Stich 1986) a hypotézu jazyka myšlení či konekcionismus (Clark 1993; viz Fodor a Pylyshyn 1988; Churchland 1992). Pro diskusi o lidové psychologii to má ale ty následky, že otázka jejího obsahu je nejen nedostatečně řešena, ale často zodpovídána s ohledem na filozofické a metodologické spory, na jejichž řešení je lidová psychologie používána. Předmětem následných sporů pak není skutečná lidová psychologie, ale filozofické teorie mysli vybudované za pomoci lidového slovníku (Hartner 2016, 33). Jak upozornili již William Bechtel a Adele Abrahamsenová (1993, 344), útoky proti lidové psychologii „jsou často zaměřené na filozofické konstrukce, a nikoliv na psychologickou perspektivu používanou běžnými lidmi.“

Z těchto důvodů je dle mého názoru zodpovězení otázky obsahu lidové psychologie podstatným předpokladem pro další diskusi. Tak jako otázka formy určuje škálu možných řešení otázky statusu lidové psychologie, tak otázka jejího obsahu ovlivňuje možná řešení otázky její formy, statusu a dalších aspektů. Jedná se v podstatě o triviální potřebu jasné definice řešeného problému, která byla ovšem často přehlížena. V posledních dvaceti letech je naštěstí možné sledovat rostoucí zájem o otázku obsahu lidové psychologie a snahu o jasné vymezení tohoto kontroverzního a mnohoznačného tématu (Andrews 2007, 2008, 2012; Bermúdez 2003, 2005; Spaulding 2018).

Standardní pojetí lidové psychologie

Lidová psychologie je podle standardního pojetí chápána primárně jako vysvětlování a předvídání chování druhých lidí za pomoci připisování mentálních stavů, které toto chování způsobily. Tyto mentální stavy mají převážně formu propozičních postojů, a to většinou, ale ne výlučně, přesvědčení (*belief*) a přání (*desire*). Standardně pojímaná lidová psychologie je proto označována rovněž jako „psychologie propozičních postojů“ a „psychologie přesvědčení a přání“. Tradičně uváděné příklady lidově psychologických predikcí a explanací tak mají zpravidla podobu výroků: „Honza si vzal deštník, protože měl *přesvědčení*, že venku prší a *přání* nezmoknout“ či „Markéta se nejspíše rozvede, protože má *přesvědčení*, že ji manžel podvádí, a *přání* nebýt vdaná za takového muže.“

Ač se výše uvedený příklad užívání propozičních postojů může kvůli formě jeho zápisu zdát blízký teoretickému přístupu k lidové psychologii, je psychologie propozičních postojů, a tedy standardní přístup k lidové psychologii neutrální vzhledem k otázce formy lidové psychologie (Andrews 2012, 9–10). I když se zastánci teorie teorie a simulační teorie přou o povaze mechanismů zakládajících připisování propozičních postojů, oba tábory se shodují na tom, že toto připisování propozičních postojů tvoří jádro lidové psychologie. Jak teorii teorii, tak simulační teorii tedy lze chápat jako představitele standardního pojetí.

Kořeny standardního pojetí lze nalézt nejspíše už u Davida Lewise (Lewis 1972). Zásadní roli pak hraje jak u Fodora (1987), tak u jeho kritiků Patricie a Paula Churchlandových (1989, 1992) a tvoří rovněž základní referenční bod dvou hesel *Stanfordské encyklopedie filozofie* věnovaných lidové psychologii (Barlassina a Gordon 2017; Ravenscroft 2019). V české filozofii se o standardním pojetí dočteme například u Tomáše Hříbka (2008), ovšem zde pouze v rámci rozpracování pojetí Lewise a Churchlandových.

Standardní pojetí lidové psychologie pochopitelně nepředstavuje jediné, ale pouze nejvíce rozšířené pojetí lidové psychologie v dosavadních debatách. Autory jako jsou například Daniel Dennett (1998) či Kathleen Wilkes (1991) tak lze v určitých ohledech chápat jako kritiky standardního pojetí předcházející pluralistický přístup rozebíraný v tomto článku. Na jednu stranu lze nalézt řadu míst, kde se tyto postoje překrývají, jako například důraz na množství funkcí lidové psychologie vyjma vysvětlování a předvídání chování. Na druhou stranu se tyto přístupy silně rozcházejí v jejich interpretaci role a mechanismů psychologie propozičních postojů v rámci lidové psychologie. Na rozdíl od tohoto přístupu totiž pluralisté v mnohém sdílejí standardní chápání připisování mentálních stavů, které jsou ochotni chápat jako formu teorie. Zpochybňují pouze privilegované postavení, jakého se psychologii propozičních postojů dostává na úkor jiných strategií a schopností pro navigaci sociálního světa. Ač vztah pluralismu a zde zmíněného přístupu k lidové psychologii jistě představuje podnětné a relativně neprozkoumané téma, omezím se za účelem úspornosti pouze na vztah pluralismu a standardního pojetí.

Kritika standardního pojetí

Otázka po obsahu lidové psychologie se táže, jaké koncepty a schopnosti lidé běžně používají pro vysvětlování a předvídání chování druhých. Standardní odpovědí na tuto otázku pak je, že lidová psychologie je primárně tvořena připisováním mentálních stavů ve formě propozičních postojů. Toto připisování propozičních postojů má zprostředkovávat drtivou většinu našeho každodenního psychologizování, či alespoň tvořit jeho jádro zakládající případné další schopnosti pro orientaci v sociálním světě.

Tento předpoklad, že se lidová psychologie používaná každodenně běžnými lidmi v podstatě rovná psychologii propozičních postojů, se nicméně dočkal i četné kritiky. Především v posledních více než dvaceti letech lze sledovat nárůst odmítání standardního pojetí a snahy o rozpracování alternativních a širších pojetí lidové psychologie (Andrews 2007, 2008, 2012; Bermúdez 2005; Fiebich 2019; Morton 2007; Ratcliffe 2007; Spaulding 2018).

První z obecnějších námitek proti standardnímu pojetí lidové psychologie je *komputační argument* Josého Luise Bermúdeze (2005, 194–97). Bermúdez poukazuje na to, že metakognitivní schopnosti předpokládané standardním pojetím jsou poměrně komputačně náročné. Jedná se v podstatě o myšlení o myšlení. Abych mohl vysvětlit nebo předpovědět chování mého přítele Honzy, musím myslet o Honzových myšlenkách a zaujmout určitá

přesvědčení o přesvědčeních, která by mohl v dané situaci mít Honza. Tato přesvědčení o Honzových přesvědčeních navíc zpravidla musím získat komplexními vyvozeními z obecných zákonitostí lidové psychologie, která porovnám s Honzovým pozorovatelným chováním. Na druhou stranu naše každodenní interakce s druhými a sociální koordinace vyžadují pohotové a téměř okamžité reakce na neustále se měnící situace. Je tedy poměrně problematické předpokládat, že tato plynulá sociální koordinace se zakládá výhradně či alespoň primárně na základě připisování propozičních postojů.

Bermúdez v této souvislosti varuje, že takováto metoda koordinace by neustále hrozila dospět ke „kombinační explozi" (2005, 197). To nejlépe ilustruje situace, kdy se snažíme koordinovat jednání více než dvou aktérů: Když bych chtěl něco společně podniknout s přítelem Honzou, musel bych mít přesvědčení o Honzových přesvědčeních. Když bychom ale něco společně dělali i s Petrou, byla by navíc zapotřebí rovněž přesvědčení o Honzových přesvědčeních o Petřiných přesvědčeních a naopak. Všechna tato přesvědčení a metapřesvědčení by pak bylo třeba v reálném čase upravovat v reakci na měnící se situaci a s ní se měnící přesvědčení. Tento stav pak Bermúdez nazývá „kombinační explozí", neboť i pro koordinaci tří jedinců by bylo zapotřebí potenciálně nekonečného množství vzájemně provázaných přesvědčení a metapřesvědčení, která by musela být v rámci standardní lidové psychologie v reálném čase vyvozena.

Ač jsem komputační argument dosud formuloval spíše v jazyku teorie teorie, týká se stejně tak i simulačního pojetí lidové psychologie. Namísto problémů s potenciálně nekonečným množstvím přesvědčení o přesvědčeních se však simulační teorie v rámci komputačního argumentu musí vypořádat s plauzibilitou a komputační proveditelností simultánně probíhajících simulací několika jedinců, se kterými interaguji. Tyto simultánní simulace pak musí být navíc vzájemně propojeny, aby mohly zachytit i vzájemné interakce mezi vícero simulovanými jedinci. Opět zde tedy nastává problém s drastickým nárůstem potřebných komputací, které musí navíc probíhat v reálném čase.

Druhá část námitek proti plauzibilitě standardního pojetí lidové psychologie, kterou se budu zabývat, je tvořena několika oddělenými argumenty poukazujícími na to, že propoziční postoje nejsou nutnou podmínkou pro předvídání a vysvětlování chování.

Kristin Andrews (2008) předkládá argument opírající se o sociální schopnosti dětí do 3 let. Ty totiž zpravidla selhávají v testu mylného přesvědčení (*false belief test*), který je tradičně považován za ukazatel toho, zda jedinec ovládá koncept přesvědčení (Wellman, Cross a Watson 2001). Bez konceptu přesvědčení by tak tyto děti neměly být schopny užívat standardně chápanou lidovou psychologii. Navzdory tomuto handicapu jsou nicméně děti schopny alespoň základní orientace v sociálním světě, která vyžaduje schopnost vytvářet predikce a explanace. Z těchto schopností lze tedy usuzovat, že koncept přesvědčení – základní stavební kámen standardní lidové psychologie – nepředstavuje nutnou podmínku pro predikci a explanaci chování. Ty mohou být u dětí zprostředkovány jednoduššími schopnostmi, které však mohou hrát obdobnou roli i v dospělém věku.

Stejný argument pak lze aplikovat rovněž na příkladu mimolidských zvířat, konkrétně vyšších primátů (Andrews 2007, 2012; Bermúdez 2009). Ti jsou rovněž chápáni jako postrádající koncept přesvědčení. Přesto jsou schopni navigovat velké sociální skupiny, v jejich rámci koordinovat složité činnosti, a dokonce předávat si znalosti (Andrews 2007). Takové schopnosti rovněž vyžadují určitou formu predikce a explanace chování, které musí vyšší

primáti vytvářet bez ovládání jazyka, konceptu přesvědčení a psychologie propozičních postojů.

Pluralistické pojetí lidové psychologie

Výše uvedené argumenty tedy naznačují, že standardní pojetí lidové psychologie jako psychologie propozičních postojů je příliš úzké, nezachycuje všechny schopnosti používané lidmi pro každodenní psychologizování a je potřeba jej rozšířit o další koncepty. Toto v hrubých obrysech navrhovali již Barbara Von Eckardt (1997) a José Luis Bermúdez (2003, 2005)[1], nicméně nejspíše nejrozpracovanějším a nejsystematizovanějším příkladem této pozice je pluralistické pojetí lidové psychologie (Andrews 2008, 2012).

Pluralistické pojetí lidové psychologie tvrdí, že připisování přání a přesvědčení představuje pouze jednu z možných metod předvídání a vysvětlování jednání druhých. Proto je potřeba lidovou psychologii chápat pluralisticky a zkoumat i další dostupné metody predikcí a explanací. Těmi mohou být širší schopnosti sociální kognice, jako například připisování osobnostních rysů, induktivní zobecnění z předešlého chování, stereotypy, sociální normy a role a další situační faktory (Andrews 2008, 2012). Výhodou takovéhoto pojetí je, že jednak blíže odpovídá skutečné každodenní psychologii používané běžnými lidmi a jednak zahrnuje rovněž metody predikce dostupné i agentům, kteří neovládají koncept přesvědčení, jak jsem ukázal výše.

Zde je nutné dodat, že pluralismus ohledně lidové psychologie představuje poměrně širokou skupinu postojů a ne všem se bude možné v rámci tohoto textu věnovat. Vyjma pluralistického pojetí metod predikce a explanace tak někteří autoři navrhují rovněž pluralismus vzhledem k funkci lidové psychologie, přičemž zdůrazňují její regulativní a persuasivní roli v mezilidských interakcích (McGeer 2007; Zawidzki 2013). Mezi pluralisty lze nalézt rovněž takové, podle kterých není psychologie propozičních postojů doplňována pouze kognitivními schopnostmi, ale rovněž řadou schopností a mechanismů nekognitivních. Pluralismus je tak kompatibilní rovněž s přístupy v rámci vtělené a rozšířené kognice (Fiebich, Gallagher a Hutto 2016; Gallagher a Fiebich 2019). V rámci tohoto článku se nicméně v zájmu úspornosti a koherence zaměřím pouze na aspekty pluralismu vzhledem k metodám predikce a explanace. Napříč literaturou lze nalézt řadu různě kategorizovaných výčtů těchto alternativních metod. Zde se zaměřím na ty, pro které lze v literatuře nalézt nejvíce evidence a rozborů.

Osobnostní rysy

Za nejčastěji rozebíranou alternativu k psychologii propozičních postojů lze bezesporu považovat připisování osobnostních rysů. Rozpracování psychologie osobnostních rysů tvořilo jádro argumentu Barbary Von Eckardt (1997). Von Eckardt vyčítala filozofickému zkoumání lidové psychologie přílišnou závislost na kognitivní psychologii a opomíjení příspěvků sociální psychologie k tomuto tématu. Ta oproti kognitivní psychologii klade mnohem větší důraz na roli dispozičních vlastností a připisování osobnostních rysů.

[1] Je třeba dodat, že Bermúdez psychologii chápe úzce jako psychologii propozičních postojů. Argumentuje nicméně pro „zužování domény" případů, při kterých lidé sahají k připisování propozičních postojů, které mohou podle něj být ve většině případů zastoupeny jinými prostředky. Bermúdez tak jinými slovy a z jiného úhlu tvrdí totéž co pluralisté, totiž že psychologie propozičních postojů nevyčerpává veškeré prostředky sloužící k predikci a explanaci chování a navigaci sociálního světa.

Pro pluralistické pojetí lidové psychologie je pak nejzásadnější, že osobnostní rysy hrají významnou úlohu rovněž u většiny předpovědí a kauzálních vysvětlení chování běžnými lidmi (Budesheim a Bonnelle 1998). Lee Ross a Richard Nisbett (2011) ve svém klasickém učebnicovém textu sociální psychologie pro tuto tendenci k užívání dispozičních faktorů při každodenním psychologizování používají označení *laický dispozicionismus* (*lay dispositionsim*). Tyto predikce a explanace se samozřejmě liší od standardních příkladů lidové psychologie. Kognitivní věda a s ní standardní lidové psychologie většinou sledují vliv vnějších stimulů na utváření mentálních stavů, které následně vedou k motorické reakci na stimul. Na druhou stranu vysvětlení a předpovědi studované sociální psychologií většinou vychází z připsání osobnostního rysu na základě vzhledu nebo pozorovaného chování. Tyto rysy jsou pak používány k vytváření predikcí a explanací chování daného jedince. Pozorujeme-li tedy opakovaně štědré chování nějakého člověka, přisoudíme mu rys štědrosti, který následně používáme k vysvětlování jeho dalšího chování.

Připisování osobnostních rysů je velmi rychlé, spontánní a nevědomé. Osobnostní rysy jsou připisovány na základě pozorovaného chování (Ambady, Bernieri a Richeson 2000) a rovněž na základě vzhledu pozorovaného jedince (Olivola a Todorov 2010). Připsání rysu zabere zpravidla méně než dvě sekundy od momentu, co spatříme obličej druhého člověka (Todorov a Uleman 2003). Pro pluralistický argument je podstatnější, že připisování osobnostních rysů časově předchází připisování mentálních stavů a že osobnostní rysy, které připisujeme druhým, ovlivňují následné připisování mentálních stavů. (Westra 2018). Rovněž Westra (2018) pak píše, že studie zabývající se zobrazováním mozku dokládají, že připisování rysů a připisování mentálních stavů jsou doprovázeny aktivitou v rozdílných, nicméně funkčně propojených regionech mozku. Osobnostní rysy lze tedy považovat za formu interpretace druhých lidí a jejich chování oddělenou od připisování mentálních stavů. Obě strategie se nicméně zdají být silně vzájemně propojené.

Připisování osobnostních rysů je v našich každodenních psychologických praktikách skutečně silně zakořeněno. Ross a Nisbett (2011) píšou, že tato metoda u běžných lidí silně převažuje nad ostatními metodami predikce a explanace, a to do míry, která tyto predikce a explanace významně zkresluje. Uvádějí v této souvislosti známou *základní atribuční chybu* (*fundamental attribution error*) a s ní spojený výzkum, který ukázal, že při vysvětlování chování druhých lidí zpravidla nadhodnocujeme roli rysů a vlastností jedinců oproti situačním faktorům, které mohou mít na dané chování větší vliv. Tento výzkum sice vrhá stín pochybnosti na přesnost predikcí a explanací založených na osobnostních rysech, na druhou stranu ovšem demonstruje, jak silně je připisování osobnostních rysů zakořeněno v naší běžné psychologické praxi a do jaké míry tvoří podstatnou část naší lidové psychologie.

Stereotypy

Další významnou metodu předvídání a vysvětlování chování představují stereotypy. Ač mají stereotypy v běžném chápání spíše negativní konotace, v rámci sociální psychologie jsou chápány jako systémy informací a vlastností spojených s určitými sociálními skupinami (Amodio 2014). Tyto stereotypy tak mohou být jak negativní, tak i pozitivní či neutrální.

Lidi, které běžně potkáváme, v moment, kdy je spatříme, spontánně a nevědomě klasifikujeme na základě různých sociálních kategorií a stereotypů (Bargh, Chen a Burrows 1996; Mason, Cloutier a Macrae 2006). Zařazujeme je do skupin na základě jejich etnicity, genderu, věku, sociální skupiny, národnosti a řady dalších. Každý člověk zastává řadu explicitních a implicitních stereotypů o tom, jaké vlastnosti a způsoby jednání se typicky vážou k různým

sociálním skupinám (Banaji, Hardin a Rothman 1993). Tato přesvědčení následně formují naše očekávání o chování jedinců, kteří k daným skupinám náleží (Westra 2019).

Stereotypy si osvojujeme relativně brzy v rámci psychologického vývoje. Již dvouleté děti například používají genderové stereotypy pro rozpoznání předpokládaného chování, skrze které rovněž formují svou vlastní identitu (Martin 2000). Alespoň některé stereotypy tedy coby metoda predikce a explanace předcházejí používání přesvědčení, které je typicky osvojováno až po třetím roce života.

Sociální scénáře a schémata

Poslední metodou, kterou se budu zabývat, je předvídání a vysvětlování chování za pomoci scénářů sociálních interakcí a širších schémat, jejichž jsou součástí. Podle Josého Luise Bermúdeze (2005, 203–205) jsou sociální schémata a scénáře podstatně méně komputačně náročné než metakognitivní procesy připisování propozičních postojů. Sama znalost sociálních schémat nás tak může provádět známými situacemi bez vynaložení většího kognitivního úsilí. Bermúdez toto ilustruje na příkladech interakcí v rutinních a relativně formalizovaných situacích, jako je nákup v obchodě či objednávání v restauraci. Při návštěvě restaurace si zpravidla vystačíme s informací, co to jsou restaurace, jak fungují a jakou roli v nich sehrávají číšníci. Naše další chování se pak může řídit sledováním jednoduchého scénáře pro interakce v takové situaci. Tato metoda je mnohem méně náročná a často efektivnější než snaha o metakognitivní čtení mysli číšníků. K této komputačně náročnější operaci budeme sahat, pokud sociální scénář z nějakého důvodu selže. Číšník se například nebude chovat, jak od číšníka očekáváme. Vyjma tyto případy je ovšem podstatně hospodárnější spoléhat se na metody sociálních schémat a scénářů.

Podobný příklad uvádí rovněž Kristin Andrews (2012, 54–55), která kritizuje komputační náročnost psychologie propozičních postojů v porovnání s jednoduchými zobecněními na způsob „přátelé zpravidla plní sliby“ při interakcích s našimi blízkými. Matthew Ratcliffe (2007) pak obdobně poukazuje na to, že při cestování metrem je pro nás prakticky nemožné kontinuálně mapovat mentální stavy všech lidí, se kterými přicházíme do kontaktu. Namísto toho se spoléháme spíše na schémata a scénáře daných situací, které jsou pro tyto účely většinou postačující.

Výše uvedené příklady zdaleka nepředstavují kompletní výčet alternativ k standardně pojímané lidové psychologii. Ukazují nicméně, že v celé řadě situací nepředstavuje psychologie propozičních postojů nejefektivnější a nejspolehlivější nástroj predikce a explanace. Především ale na základě empirických výzkumů demonstrují, že připisování mentálních stavů je v psychologii běžných lidí často zastupováno řadou jiných metod nezakládajících se na připisování mentálních stavů.

Tyto skutečnosti tedy vedou zastánce pluralistického pojetí lidové psychologie k závěru, že psychologie propozičních postojů nevyčerpává všechny metody predikce a explanace v rámci lidové psychologie. Tu je třeba rozšířit i o tyto alternativní metody a širší schopnosti sociální kognice. To má mimo jiné za následek, že takto rozšířenou lidovou psychologii lze přisuzovat například i dětem do čtyř let anebo třeba vyšším primátům, tedy takovým jedincům, kteří nedisponují dostatečným uchopením konceptu přesvědčení (Andrews 2007, 2012). Jedná se zde tedy ve značné míře o definitorický spor o to, na jak širokou množinu schopností a je používajících agentů lze aplikovat nálepku „lidová psychologie“. Na druhou stranu ovšem zpochybnění standardního pojetí primárnosti a homogennosti psychologie propozičních

postojů a rozšíření diskuse o lidové psychologii má dopady pro řešení otázek statusu a formy lidové psychologie.

Je třeba dodat, že navzdory kritice standardního pojetí pluralismus neusiluje o odstranění či eliminaci propozičních postojů z celku lidové psychologie. Psychologie propozičních postojů i v pluralistickém pojetí nadále hraje významnou roli při orientaci v sociálním světě. Co pluralismus zpochybňuje, je to, že by měl představovat jedinou, základní či dominantní metodu predikce a explanace chování. Jak ukazují příklady výše, tak tomu není. Jako komputačně náročnější metoda ovšem stále může prokazovat cennou službu, například tehdy, když zautomatizované heuristiky nestačí či selžou (Bermúdez 2005, 205–207; Fiebich 2019).

Kritika pluralistického pojetí

Na závěr bych se rád krátce zaměřil na možnou kritiku snahy o rozšíření obsahu lidové a pluralistické pozice. Zastánci standardního pojetí by mohli namítat, že navzdory argumentům pluralistického přístupu představuje psychologie propozičních postojů stále jádro našeho každodenního psychologizování. Při připisování osobnostních rysů, stereotypů a používání dalších schopností sociální kognice tak ve skutečnost stále připisujeme agentům propoziční postoje, které tak tvoří základní mechanismus lidové psychologie. Připisování osobnostních rysů by podle tohoto přístupu například představovalo pouhou zkratku pro připisování skupin propozičních postojů.[2] Domnívám se, že tento přístup lze považovat za implicitně přítomný u velké části zastánců standardního přístupu, což by dobře vysvětlovalo privilegovanou pozici, jaké se dostalo psychologii propozičních postojů na úkor ostatních schopností sociální kognice. Jak například poukazuje Anika Fiebich (2019), většina zastánců standardního pojetí by byla ochotná uznat, že v našich každodenních interakcích se opíráme i o jiné strategie než psychologii propozičních postojů.

Nabízí se dva důvody, proč lze pochybovat o takto úzké provázanosti psychologie propozičních postojů a sociální kognice. Za prvé, takovéto chápání vztahu připisování mentálních stavů a osobnostních rysů je v rozporu s empirickým výzkumem těchto jevů. Jak už bylo zmíněno v oddílu věnovaném osobnostním rysům, jejich připisování a připisování mentálních stavů je chápáno jako sice silně funkčně provázané, nicméně oddělené schopnosti (Westra 2018). Za druhé, jak upozorňuje Andrews (2012, 100), pokud by připisování osobnostních rysů bylo pouhou zkratkou pro připisování mentálních stavů, schopnost prvního by nutně znamenala i schopnost druhého. Jak ovšem rovněž poukazuje, „připisování osobnostních rysů je téměř určitě používáno i šimpanzi“ (Andrews 2007; viz též 2012, 102, 103). Již výše pak bylo ukázáno, že vyšší primáti a s nimi šimpanzi jsou běžně chápáni jako postrádající dostatečné uchopení konceptu přesvědčení, a tedy psychologie propozičních postojů. Tyto protiargumenty nepředstavují definitivní vyloučení možnosti, že připisování mentálních stavů je základním mechanismem lidové psychologie. Domnívám se nicméně, že na jejich základě je odůvodněné pochybovat o tak úzké provázanosti psychologie propozičních postojů a ostatních schopností sociální kognice, jak tvrdí výše uvedená námitka.

Další možná námitka proti pluralistickému pojetí relativně blízká výše uvedené je úzce propojená s takzvaným *integračním přístupem* (*integration approach*) k lidové psychologii. Jejím proponentem je například již zmiňovaný Evan Westra (2018). Tento přístup se rovněž zaměřuje na širší schopnosti sociální kognice a jejich roli v každodenních interakcích. Na rozdíl od pluralismu je ovšem nechápe jako alternativy ke standardnímu čtení mysli, ale jako

[2] Děkuji anonymnímu recenzentovi za připomenutí a zdůraznění významu této možné kritiky.

sice odlišné, ale s ním silně propojené mechanismy. Cílem tohoto přístupu je pak integrovat popisy těchto různých schopností a procesů do funkčně jednotného širšího systému čtení mysli. Je třeba upozornit, že tato námitka je poměrně blízká pluralismu, protože podobně jako pluralismus usiluje o zohlednění širších schopností v rozboru lidové psychologie. Anika Fiebich (2019) pak poukazuje, že Westrova pozice je v tomto ohledu dokonce kompatibilní pluralistickým pojetím. Pluralisté totiž nepopírají provázanost různých sociálně kognitivních schopností mezi sebou či s připisováním mentálních stavů. Tvrdí pouze, že se jedná o odlišné schopnosti, které mohou někdy, ale nemusí vždy, fungovat jako na sobě nezávislé alternativy. K tomuto problému jsem se již vyjádřil v komentáři k předešlé námitce.

S ohledem k řešení otázky obsahu lidové psychologie tedy pluralistické pojetí představuje sice extrémnější pozici, nicméně není natolik vzdálené od Westrovy snahy o integraci. Westrův přístup je v tomto ohledu kompromisnější vůči standardními přístupu, nicméně stále usiluje o jeho revizi a rozšíření lidové psychologie o řadu mechanismů a schopností mimo připisování mentálních stavů.

Závěr

Jak jsem se v tomto článku snažil ukázat, pluralistické pojetí lidové psychologie představuje poměrně přesvědčivou a propracovanou odpověď na otázku obsahu lidové psychologie alternativní ke standardnímu pojetí. Pluralisticky chápaná lidová psychologie zahrnuje větší spektrum metod a schopností, ale i agentů, kteří je používají pro navigaci v sociálním světě. Empirický výzkum rovněž ukazuje, že toto pojetí více odpovídá každodenní psychologické praxi, a lze tedy říct, že se jedná o lidovou psychologii skutečně používanou běžnými lidmi.

Toto širší pojetí lidové psychologie s sebou ovšem přináší i určité dopady pro otázky formy a statusu. Lze totiž předpokládat, že schopnosti této širší lidové psychologie s sebou přinesou své vlastní obdoby otázek formy a statusu, které bude třeba řešit v souvislosti s problémy psychologie propozičních postojů. I pokud by nedošlo k tomuto zmnožení otázek statusu a formy, nebude nadále možné klasické problémy standardní lidové psychologie řešit odděleně od širších schopností sociální kognice. Ty totiž tvoří silně vzájemně provázaný celek. To, že jednotlivé schopnosti sociální kognice se spolu s psychologií propozičních postojů v rámci evoluce vyvinuly za stejným účelem, poukazuje na jejich vzájemné funkční propojení. Tuto skutečnost pak dokládá i výzkum, který ukazuje, že jednotlivé schopnosti sociální kognice spolu často interagují a mohou hypoteticky dokonce tvořit hierarchicky uspořádané struktury (Andersen, Klatzky a Murray 1990; Westra 2019).

Ač tyto dopady zatím nebyly ve větší míře prozkoumány, lze v současnosti formulovat určité odhady. Andrews (2008) tak například k otázce formy podotýká, že pluralistické pojetí je více slučitelné spíše s předpokladem teoretické či aspoň hybridní formy lidové psychologie. Ty jsou totiž snáze schopny pojmout širší schopnosti sociální kognice a jejich vzájemné vztahy. Čistě simulační teorie naopak naráží na problémy, jak skrze simulační procesy vysvětlit připisování osobnostních rysů, stereotypů, či dokonce predikce a explanace na základě osobnostních schémat a generalizací. Bermúdez (2005) na druhou stranu podotýká, že široce pojímaná lidová psychologie jako bohatý a komplexní nástroj může obsahovat jak teoretické, tak simulační procesy pro řešení různých situací.

Co se týče otázky statusu šířeji chápané lidové psychologie, Barbara Von Eckardt (1997) o ní píše jako o primárně empirickém problému individuálních metod v rámci sociální kognice. Zde

je nutné dodat, že sociální psychologie, ze které Von Eckardt vychází, řeší otázku statusu odlišně od přístupu filozofie mysli. Sociální psychologie totiž v podstatné míře přijala ontologii lidové psychologie a v rámci svého výzkumu se zaměřuje spíše na platnost jejích tvrzení o vzájemných vztazích mezi entitami, které lidová psychologie předpokládá. Na základě tohoto zkoumání pak lze tvrdit, že „některé generalizace lidové psychologie jsou pravdivé a některé ne“ (Von Eckardt 1997, 41). Zde je možné připomenout již zmíněnou základní atribuční chybu.

Závěr Von Eckardt dle mého soudu dobře shrnuje situaci zkoumání širší lidové psychologie. Domnívám se, že pluralistická kritika standardního pojetí vrhá pochybnosti na chápání lidové psychologie jako homogenního celku tvořeného primárně psychologií propozičních postůj. Pluralismem předkládaná alternativa širší lidové psychologie pak rovněž fragmentuje a komplikuje problémy řešené v souvislosti s lidovou psychologií. Otázky statusu a formy v tomto pojetí představují spíše sady menších empirických otázek týkajících se jednotlivých schopností, které používáme pro orientaci v sociálním světě. Tyto otázky není možné zkoumat izolovaně, jak tomu dosud bylo s psychologií propozičních postojů v rámci standardního přístupu, ale je třeba je řešit s ohledem k vzájemným vztahům a interakcím mezi jednotlivými schopnostmi v rámci šířeji chápané lidové psychologie. Bez tohoto důkladnějšího zkoumání širší lidové psychologie, a nikoliv pouze psychologie propozičních postojů, si nemůže filozofická diskuse klást nároky na zkoumání psychologických perspektiv používaných běžnými lidmi, ale cílí, jak píšou Bechtel a Abrahamsenová (1993, 344), pouze na „filozofické konstrukce“, které jsou za ně vydávány.

Poděkování

Příspěvek vznikl za podpory MŠMT ČR udělené UP v Olomouci (IGA_FF_2020_003).

Literatura

Ambady, N. – Bernieri, F. J. – Richeson, J. A. (2000): Toward a Histology of Social Behavior: Judgmental Accuracy from Thin Slices of the Behavioral Stream, in *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 32, Academic Press, 201–271.

Amodio, D. M. (2014): The Neuroscience of Prejudice and Stereotyping, *Nature Reviews Neuroscience*, 15(10), 670–682, dostupné z: < nature.com/articles/nrn3800 >.

Andersen, S. M. – Klatzky, R. L. – Murray, J. (1990): Traits and Social Stereotypes: Efficiency Differences in Social Information Processing, *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(2), 192–201, dostupné z: < psycnet.apa.org/record/1991-01189-001 >.

Andrews, K. (2007): Critter Psychology: On the Possibility of Nonhuman Animal Folk Psychology, in Hutto D. – Ratcliffe, M. (eds.) *Folk Psychology Re-Assessed*, Dordrecht, 191–209.

Andrews, K. (2008): It’s in Your Nature: A Pluralistic Folk Psychology, *Synthese*, 165(1), 13–29, dostupné z: < link.springer.com/article/10.1007/s11229-007-9230-5 >.

Andrews, K. (2012): *Do Apes Read Minds?: Toward a New Folk Psychology*, MIT Press.

Banaji, M. R. – Hardin, C. – Rothman, A. J. (1993): Implicit Stereotyping in Person Judgment, *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(2), 272–281, dostupné z: < psycnet.apa.org/record/1993-45207-001 >.

Bargh, J. A. – Chen, M. – Burrows, L. (1996): Automaticity of Social Behavior: Direct Effects of Trait Construct and Stereotype Activation on Action, *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 230–244, dostupné z: < psycnet.apa.org/record/1996-06400-003 >.

Barlassina, L. – Gordon, R. M. (2017): Folk Psychology as Mental Simulation, in E. Zalta (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online], 1997-12-08, rev. 2017-03-28 [cit. 2020-12-10], dostupné z: < https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/folkpsych-simulation/ >.

Bechtel, W. – Abrahamsen, A. A. (1993): Connectionism and the Future of Folk Psychology, in Christensen, S. M. – Turner, D. R. (eds.) *Folk Psychology and the Philosophy of Mind*, L. Erlbaum, 340–367.

Bermúdez, J. L. (2003): The Domain of Folk Psychology, *Royal Institute of Philosophy Supplement*, 53, 25–48, dostupné z: < cambridge.org/core/journals/royal-institute-of-philosophy-supplements/article/abs/domain-of-folk-psychology/550BF71914C4186373525D1BB3E2E14B >.

Bermúdez, J. L. (2005). *Philosophy of psychology a contemporary introduction*. Routledge.

Bermúdez, J. L. (2009): Mindreading in the Animal Kingdom, in Lurz R. W. (ed.) *The Philosophy of Animal Minds*, Cambridge University Press, 145–164.

Budesheim, T. L. – Bonnelle, K. (1998): The Use of Abstract Trait Knowledge and Behavioral Exemplars in Causal Explanations of Behavior, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24(6), 575–587, dostupné z: < journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0146167298246002 >.

Clark, A. (1993): The Varieties of Eliminativism: Sentential, Intentional and Catastrophic, *Mind & Language*, 8(2), 223–233, dostupné z: < psycnet.apa.org/record/1994-24859-001 >.

Dennett, Daniel C. (1998): *The Intentional Stance*. Cambridge, MA: MIT Press.

Fiebich, A. (2019): In Defense of Pluralist Theory, *Synthese*, dostupné z: < link.springer.com/article/10.1007/s11229-019-02490-5 >.

Fiebich, A. – Gallagher, S. – Hutto, D. (2016): Pluralism, Interaction and the Ontogeny of Social Cognition, in Kiverstein, J. (ed.) *The Philosophy of the Social Mind*, Routledge, 208–221.

Fodor, J. A. (1987): *Psychosemantics: The Problem of Meaning in the Philosophy of Mind*, MIT Press.

Fodor, J. A. – Pylyshyn, Z. W. (1988): Connectionism and Cognitive Architecture, *Cognition*, 28(1–2), 3–71, dostupné z: < sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0010027788900315 >.

Gallagher, S. – Fiebich, A. (2019): Being Pluralist About Understanding Others: Contexts and Communicative Practices, in Avramides, A. – Parrott, M. (eds.) *Knowing Other Minds*, Oxford University Press, 63–78.

Goldman, A. I. (1989): Interpretation Psychologized, *Mind & Language*, 4(3), 161–185, dostupné z: < onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-0017.1989.tb00249.x >.

Goldman, A. I. (2006): *Simulating minds: The philosophy, psychology, and neuroscience of mindreading*, Oxford University Press.

Gopnik, A. – Meltzoff, A. N. (1997): *Words, thoughts, and theories*, The MIT Press.

Gordon, R. M. (1986): Folk Psychology as Simulation. *Mind & Language*, 1(2), 158–171, dostupné z: < onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1468-0017.1986.tb00324.x >.

Gray, C. (2010): *The New Social Story* Book, Future Horizons.

Hartner, D. F. (2016): Folk Psychology Revisited: The Methodological Problem and the Autonomy of Psychology. *Studia Philosophica Estonica*, 9(1), 22–54, dostupné z: < ojs.utlib.ee/index.php/spe/article/view/14471 >.

Hříbek, T. (2008): *Metafyzika antiindividualismu*, Filosofia.

Churchland, P. M. (1981): Eliminative Materialism and the Propositional Attitudes, *The Journal of Philosophy*, 78(2), 67–90, dostupné z: < jstor.org/stable/2025900 >.

Churchland, P. M. (1992): *A Neurocomputational Perspective: The Nature of Mind and the Structure of Science*, MIT Press.

Churchland, P. M. (2012): *Plato's Camera How the Physical Brain Captures a Landscape of Abstract Universals*, MIT Press.

Churchland, P. S. (1989): *Neurophilosophy: Toward a Unified Science of the Mind-Brain*, A Bradford Book.

Laanpere, T. (2016): Autonomy of Folk Psychology Reconsidered, *Studia Philosophica Estonica*, 9(1), 55–78, dostupné z: < ojs.utlib.ee/index.php/spe/article/view/14472 >.

Lewis, D. K. (1972): Psychophysical and Theoretical Identifications, *Australasian Journal of Philosophy*, 50(3), 249–258, dostupné z:
< tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00048407212341301 >.

Martin, C. L. (2000): Cognitive Theories of Gender Development, in Eckes, T. – Trautner, H. M. (eds.) *The developmental social psychology of gender*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 91–121.

Mason, M. F. – Cloutier, J. – Macrae, C. N. (2006): On Construing Others: Category and Stereotype Activation from Facial Cues, *Social Cognition*, 24(5), 540–562, dostupné z: < psycnet.apa.org/record/2006-20823-003 >.

McGeer, V. (2007): The Regulative Dimension of Folk Psychology, in Hutto, D. – Ratcliffe,M. (eds.) *Folk Psychology Re-Assessed*, Springer, 137–156.

Morton, A. (2007): Folk Psychology Does Not Exist, in Hutto, D. – Ratcliffe, M. (eds.) *Folk Psychology Re-Assessed*, Springer, 211–221.

Nichols, S. – Stich, S. P. (2003): *Mindreading: An Integrated Account of Pretence, Self-Awareness, and Understanding Other Minds*, Oxford University Press.

Olivola, C. Y. – Todorov, A. (2010): Fooled by First Impressions? Reexamining the Diagnostic Value of Appearance-based Inferences, *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(2), 315–324, dostupné z: < sciencedirect.com/science/article/pii/S0022103109003084 >.

Ratcliffe, M. (2007): From Folk Psychology to Commonsense, in Hutto, D. – Ratcliffe, M. (eds.) *Folk Psychology Re-Assessed*, Springer, 223–243.

Ravenscroft, I. (2019): Folk Psychology as a Theory, in E. Zalta (ed.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online], 1997-09-22, rev. 2016-08-16 [cit. 2020-12-10], dostupné z: < plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/folkpsych-theory/ >.

Rosenberg, A. (2018): *How History Gets Things Wrong: The Neuroscience of Our Addiction to Stories*, The MIT Press.

Ross, L. – Nisbett, R. (2011): *The Person and the Situation Perspectives of Social Psychology*, Pinter & Martin Ltd.

Spaulding, S. (2018): *How We Understand Others: Philosophy and Social Cognition*, Routledge.

Stich, S. P. (1986): *From Folk Psychology to Cognitive Science: The Case Against Belief*, MIT Press.

Todorov, A. – Uleman, J. S. (2003), The Efficiency of Binding Spontaneous Trait Inferences to Actors' Faces, *Journal of Experimental Social Psychology*, 39(6), 549–562, dostupné z: < sciencedirect.com/science/article/pii/S0022103103000593 >.

Von Eckardt, B. (1997): The Empirical Naivete in the Current Philosophical Conception of Folk Psychology, in Carrier, M. – Machamer, P. K. (eds.) *Mindscapes: Philosophy, Science, and the Mind*, Pittsburgh University Press, 23–51.

Wellman, H. M. – Cross, D. – Watson, J. (2001): Meta-analysis of Theory-of-mind Development: The Truth About False Belief, *Child Development*, 72(3), 655–684, dostupné z: < jstor.org/stable/1132444?seq=1 >.

Westra, E. (2018): Character and Theory of Mind: An Integrative Approach, *Philosophical Studies*, 175(5), 1217–1241. dostupné z: < link.springer.com/article/10.1007/s11098-017-0908-3 >.

Westra, E. (2019): Stereotypes, Theory of Mind, and the Action–prediction Hierarchy, *Synthese*, 196(7), 2821–2846. dostupné z: < link.springer.com/article/10.1007/s11229-017-1575-9 >.

Wilkes, Kathleen V. (1991): The Relationship between Scientific Psychology and Common-Sense Psychology, *Synthese*, 89(1), 15–39. dostupné z:
< https://www.jstor.org/stable/20116955?seq=1 >.

Zawidzki, T. W. (2013): *Mindshaping: A New Framework for Understanding Human Social Cognition*, The MIT Press.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.